

Biblioteka
INCUS

TIM*press*

Biblioteka INCUS

Arthur Schopenhauer
ERISTIČKA DIJALETIKA
Kako pobjeđivati u raspravama

Naslov izvornika
Eristische Dialektik
Die Kunst, Recht zu behalten

© TIM press d.o.o., Zagreb
Tel.: 01 611 97 13; Faks: 01 611 97 14;
E-mail: tim.press@tim-press.hr
www.tim-press.hr

Sva prava pridržana.

ISBN 978-953-8075-64-3

Arthur
Schopenhauer

Eristička dijalektika

Kako pobjeđivati u raspravama

*S njemačkoga prevela
i pogovor napisala
Nadežda Čačinović*

Zagreb, 2019.

Sadržaj

Eristička dijalektika	7
Temelj svake dijalektike	20
38 zahvata	23
Dodatak	65
Bilješke	69
Pogovor (Nadežda Čaćinović)	73
Pojmovnik	77

Eristička dijalektika*

Eristička dijalektika¹ umijeće je disputiranja i to tako da imamo pravo, dakle *per fas et nefas*.² Moguće je, naime, što se same stvari tiče, objektivno imati pravo pa ipak u očima promatrača, a ponekad i u vlastitim, griješiti. Kada tako protivnik ospori moj dokaz i to vrijedi kao pobijanje same tvrdnje iako za nju može biti i drugih dokaza; u tom je slučaju za protivnika odnos obrnut: ima pravo iako to objektivno nema. Dakle, objektivna

* Ovaj je tekst preveden korištenjem uvida kritičkog izdanja rukopisne ostavštine: Arthur Schopenhauer, *Der handschriftliche Nachlaß*. Band 3. Berliner Manuskripte (1818–1830), DTV Klassik München 1985. Ublaženi su zahtjevi kritičkoga izdanja kako bi se povećala čitljivost nedovršenoga spisa, ali su u potpunosti zadržani sadržaj i stil, nedosljednosti i hirovita interpunkcija kao i način citiranja. *Die Kunst, Recht zu behalten* naslov je popularnih izdanja ovoga djela iz Schopenhauerove ostavštine. (op. prev.)

istinitost neke postavke i njezina vrijednost u prihvaćanju suprotstavljenih i publike su nešto drugo (a na potonje je dijalektika i usmjerena).

Iz čega to proizlazi? Iz prirodne slabosti ljudskoga roda. Da to nije tako, da smo u temelju poštenu, onda bismo kod svake rasprave smjerali samo na to da dopremo do istine, ne mareći ni malo za to je li ona naše prvobitno mišljenje ili mišljenje onoga drugoga; to bi nam bilo svejedno ili barem posve sporedno. No to je sada najvažnije. Urođena taština, koja se posebno javlja kada je riječ o snazi razuma, ne dopušta da se ono što smo na početku utvrdili pokaže netočnim, a ono što tvrdi protivnik točnim. Po tome bi se svatko morao samo truditi da uvijek prosuđuje točno: za tako nešto najprije bi morao misliti, a onda govoriti. No urođenoj taštini kod većine ljudi pridružuju se pričljivost i također urođeno nepoštenje. Govore prije no što su razmislili pa iako poslije primjećuju da je njihova tvrdnja netočna i da griješe ipak žele da se čini kao da je obrnuto. Interes istine, koji je vjerojatno bio jedini motiv kod izricanja stava koji se činio istinitim, sada sasvim uzmiče pred

interesom taštine: neka se netočno čini točnim, a točno netočnim.

No čak i to nepoštenje, ustrajanje kada nam se i samima naša tvrdnja čini netočnom, ima mogućnost opravdanja: često smo na početku čvrsto uvjereni u istinitost svoje tvrdnje: sada se čini da je argument protivnika pobija; no ako odmah odustanemo, kasnije često shvaćamo da smo imali pravo: naš je dokaz bio netočan; ali može postojati točan dokaz za našu tvrdnju samo što nam spasonosni argument nije odmah pao na pamet. Zbog toga sada u nama nastaje maksima da se čak kada se protuargument čini presudnim i točnim ipak i daje borimo protiv njega, vjerujući da je ta točnost ipak tek prividna pa će nam tijekom disputiranja na pamet pasti još neki argument da taj stav oborimo ili na neki drugi način potvrdimo svoju istinu: time smo gotovo prinuđeni na nepoštenost u disputiranju, u najmanju ruku nas je lako navesti na nepoštenje. Na taj se način uzajamno podupiru slabost našega razuma i izopačenost naše volje. Otud dolazi da se onaj koji disputira većinom ne bori za istinu nego za svoj stav, postupajući *pro ara et focus te per*

fas et nefas a i ne može, kao što smo pokazali, postupati drukčije.

Svatko će dakle u pravilu nastojati nametnuti svoju tvrdnju čak i kada mu se na trenutak učini pogrešnom ili dvojbenom.³ Pomoćna sredstva kod toga svakome pružaju vlastita bistrina i slabost; to nam pokazuje svakodnevno iskustvo raspravljanja: svatko ima svoju prirodnu dijalektiku onako kao što ima svoju prirodnu logiku. Jedino što nas prirodna dijalektika nipošto ne vodi onako pouzdano kao prirodna logika. Teško da će netko misliti ili zaključivati protiv zakona logike: ima puno pogrešnih tvrdnji, a rijetki su pogrešni zaključci. Nedostatak prirodne logike čovjek će rijetko pokazati: no hoće nedostatak prirodne dijalektike: to je nejednako raspoređen prirodni dar (po tome je nalik na moć suđenja, koja je vrlo nejednako raspodijeljena, a um zapravo jednako). Naime, zapravo se često događa da nas zbuni i pokoleba argumentacija koja je samo prividno točna, a zapravo imamo pravo – ili obrnuto: pa onaj koji iz rasprave izlazi kao pobjednik to često zahvaljuje ne točnosti svoje moći suđenja u postavljanju tvrdnje, već prije spretnosti i pameti kojom tu tvrdnju bra-

3. zahvat

Neku tvrdnju¹² koja je postavljena u odnosu, κατά τε, *relative*, uzeti kao da je općenita tvrdnja, *simpliciter, absolute*, απλως, ili barem shvatiti je u nekom posve drukčijem odnosu i u njemu je i opovrgnuti. Primjer iz Aristotela je: crnac je crn, ali zubi su mu bijeli: dakle i jest i nije crn. – To je izmišljeni slučaj koji nikoga ne bi zavarao: uzмимо stoga primjer iz istinskoga iskustva.

Prvi primjer. U jednom sam razgovoru o filozofiji priznao da moj sustav brani i hvali kvijetiste. – Uskoro poslije toga razgovor je došao do Hegela i ja sam tvrdio da je uglavnom pisao gluposti ili da su barem mnoga mjesta njegovih spisa takva da autor niže riječi, a čitatelj treba smisliti značenje. – Protivnik nije krenuo na to da to opovrgne *ad rem* nego se zadovoljio time da postavi *argumentum ad hominem* kako sam „upravo hvalio kvijetiste, a i oni su pisali puno gluposti“. Priznao sam to, no onda dodao kako kvijetiste ne hvalim kao filozofe i pisce, dakle, ne zbog njihovih teorijskih dostignuća, nego kao ljude, zbog njihovog djelovanja, samo s obzirom

na praksu: a da je kod Hegela riječ o teorijskim dostignućima. – Tako sam odbio napad.

Prva su tri zahvata srodna: zajedničko im je to da protivnik zapravo govori o nečem drugom nego o onome što se tvrdilo: bilo bi, dakle, *ignoratio elenchi* kada bismo to prihvatili. – Jer u svim navedenim slučajevima ono što protivnik govori jest istinito: no nije u istinskom, nego samo u prividnom proturječju s tezom: pa tako napadnuti negira posljedice njegovog zaključka: da naime istinitost njegove postavke ukazuje na netočnost naše. To je dakle izravno opovrgavanje njegovog opovrgavanja *per negationem consequentiae*. Nepriznavanje istinitih premisa zato što predviđamo posljedice. Stoga dva sredstva koja slijede, u 4. i 5. zahvatu.

4. zahvat

Želimo li dovesti do nekoga zaključka, ne dopuštamo da se on naslućuje, nego navodimo na to da se premise pojedinačno i nepovezano prihvate u razgovoru, jer bi protivnik inače svašta pokušao; imamo li sumnje da će

protivnik prihvatiti te premise, valja uspostaviti premise tih premisa; izvoditi prosilogizme; navesti na priznavanje premisa takvih prosilogizama bez nekoga reda, prikrijujući svoje namjere sve dok ne bude priznato sve što je potrebno. Valja dakle stvar uvesti izdaleka. Ta pravila daje Aristotel u *Topici*, VIII, 1.

Ovdje primjer nije potreban.

5. zahvat¹³

Za dokazivanje neke postavke moguće je koristiti i neistinite pripremljene rečenice, kada protivnik naime ne bi prihvatio istinite, bilo zato što ne uviđa istinitost, bilo zato što bi tako odmah shvatio tezu; onda valja uzeti rečenice koje su po sebi neistinite, no *ad hominem* istinite, te argumentirati iz načina mišljenja protivnika *ex concessis*. Istinito naime može slijediti i iz neistinitih premisa: no neistinito nikada iz istinitih. Tako je moguće pogrešne postavke protivnika opovrgnuti drugim pogrešnim postavkama, koje on, međutim, smatra istinitima; zato što

imamo posla s njim i moramo se držati njegovog načina mišljenja. Može, na primjer, biti pripadnik neke sekte koju ne odobravamo, no možemo onda protiv njega koristiti stavove te sekte, kao *principia*. Aristotel, *Topika*, VIII, 9.

6. zahvat

Izvodimo skriveni *petitio principii* tako da ono što bismo trebali dokazati postuliramo ili (1) pod drugim imenom, na primjer, umjesto čast dobro ime, umjesto djevičanstva vrlina itd., pa i zamjenske pojmove. Umjesto kraljevnjaka životinje crvene krvi ili (2) tako da ono što je u pojedinačnom sporno prenosimo na općenito, tvrdi se da je medicina nepouzdana, a shvaća kao da je nepouzdana svako ljudsko znanje. (3) Ako dvije stvari *vice versa* slijede jedna iz druge, a jedno se može dokazati, drugo slijedi. (4) Kada se opće može dokazati pa se traži priznavanje svega pojedinačnoga (obrnuto od onoga pod 2) (Aristotel, *Topika*, VIII, 11.)